

Jegyen. A polgári iskola panaszolt, hogy az iparos tanoncok tanulásaért a közoktatásügyi minisztérium nem utalványozza a korábban megkapott összeget s figyelmébe ajánlotta a miniszter urnak a kolozsvári felsőbb kereskedelmi iskolát. A miniszter ur erre kifejtette, hogy az ipari oktatást illetően az iparügyi s közoktatásügyi minisztérium között abban történt megállapodás, hogy az ipari és kereskedelmi szakmákban elméleti oktatással foglalkozó iskolák a közoktatásügyi és a prakticus szakképzés foglalkozó iskolák az iparügyi minisztérium által kezeltesenek s így a polgári iskola panaszát csak az oktatásügyi miniszter orvosolhatja. Az iparfejlesztő egyesület képviselője azt kérdezte, ha lesz-e szerencséje a b. h. nyudi tanmühelynek szíves látogatásához, a minek általában is nagyon örvendő az egyesület, de különösen azért, hogy a miniszter ur személyesen meggyőződhessen, miszerint jelenlegi romló helyzetében a tanmühely telére sem jöhet ki. A miniszter ur sajnálatát fejezte ki, hogy ezáltal a tanmühelyt nem látogathatja meg, látta Székesszékfehérvárt, hogy ott igen csinos dolgok készülnek, Trefort miniszter társa egy szürke lovat meg is vett s a kis fiu végén lovagol rajra, minthogy azonban tudtával a kérés ez épület tárgyában épen a közoktatási minisztériumnál van, csak ott kell azt sürgetni. Ezek után közszóval bocsátotta el a miniszter a tisztelőket, lekötelezve mindenkit szívélyes és természetes modora által.

Eddig tart a „Kelet“ közleménye. E szerint a miniszter urnak holnap kellene hozzánk érkeznie. Biztos értesülésünk szerint azonban csakugyan 10-én fog hozzánk jönni, e tekintetben tehát a „Kelet“ adatai tévesek. A bemutatások 11-én d. e. 11 órakor történnék főispán ur ő méltóságánál.

„Vége van az alkotmánynak, de Magyarország és Andrássy gróf is félhet, mert a cseh, morva és más nagybirtokosság egyesült ellenük! Így jajgat vasárnapi számában a „Neue freie Presse“, a melynek prágai tudósítója már látja, hogy az osztrák cabinet közvetlenül a választások után lemond, a jövendő minisztérium törzset a „rechtspartei“ mérsékelt tagjai fogják koronázni, a koronázási eskü biztosítani fogja a csehek elhatározási jogát a dynastia kihalása esetére, végre, hogy még sok más rettenetes dolog is meg fog történni. Mindezeknek pedig Taaffe gróf lesz az oka, a jövendő miniszterelnök, a ki már régóta ellensége Andrássy grófnak, de aki „most akad reá a széles áramlatra, a melyet az Ausztria és Magyarország közt levő viszonyainak való elégedetlenség támasztott. A nagybirtokosság egész compromissuma Magyarország domináló állása ellen irányul.“

Az idézett lap jajdulását egészen természetesen tartjuk, mert az „alkotmányhüpart“ szénája nincs egészen rendén. Az eddigi választásokból az tűnik ki, hogy a Lajtán túl nem nagy lelkesedéssel fogadják azokat, a kik azzal léptek a választók elő: ime mi vagyunk, a kik a berlini szerződés ellen szavaztunk. De a „Neue fr. Presse“ javszékéleit nem is tartjuk többnek kortesfogásnál, hogy kiderítsék a gráci és st. pólteni programmok kibocsátóinak győzelmét. Kereskedik erről a következő passzus is:

„Hohenwarth gróft bizonyára nem teszi erősebbé Taaffe gr. szövetsége. Magyarországot azonban a mely ellen az 1871. évi experimentum is irányult, nem fogják győngyíteni ezek a homályos, cétalan ellenséges törekvések. Hiszen a mi egyenletünk gyökere az ő erejének. A mi azt növeli, Magyarország jelentőségét is növeli szükségképen. És Andrássy gróf? Ha ő bukik, bizonyára nem az új koalíció fogja megbuktatni. Az ő ítélete már kimondatott, mikor aláírta Törökországgal a conventiót.“

Ez a kétségbeesett kortesfogás elég érthető nyelven szólítja föl a választókat: „Ide uraim! csak mi vagyunk azok a kemény legények, a kik akarják és képesek megnyírni a magyarok hatalmát és elkergetni Andrássy gróft!“

És ezek az urak fitogtatják alkotmányhüségüket!

Ezt a sorok közül kell a választóknak kiolvasniok. A fölajdulás más része azonban talán a magyarokhoz van intézve, hogy a veszélyben forgó alkotmány és Andrássy gróf nevében talpraállítsuk az országot. Itt tehát a válasz! Az osztrákok „rechtsparteival“ feudalisáival, conservatívjaival, clericalisaival és a Lajtán túl lakó más kísérletekkel nem lehet ránk ijeszteni, mert az „alkotmányhüpart“ és alkotmány nagyon különböző két fogalom. Különbözik pedig meg vagyunk győződve, hogy a lajtántul választásokban most nincs szó praeponderantiáról vagy külpolitikáról, hanem egészségesebb pártalakulásról, mert lehetetlen, hogy csak a választók ne látták volna azt a szánandó zilált-ságot, melyet az „alkotmányhüpart“ nyújtott a múlt ülésszakban.

Mi nem féljük alkotmányunkat. Ha a „Neue freie Presse“ nek elegendő oka van az aggodalomra hogy az osztrákok cserben hagyják az „alkotmányhüpartot“, az utóbbi aligha teljesítette kötelességét.

A „Montagsrevue“ cikket közöl ezen cím alatt: „A csehországi nagybirtokosság compromissuma“, a melyben kijelenti, hogy a kormány senki sem alkudozott, hanem csak a pártok alkudoz-

tak egymással. Megemlíti továbbá, hogy Herbst és Rieger értekezésbe bocsátottak egymással, a melynek közvetlen eredménye eddig ismeretlen. A gráci és a st. pólteni programmok okot szolgáltatnak a csehországi liberális nagybirtokosságoknak az államjogi elveket valló feleikkel való compromissumra és conservatív missziójára figyelmeztették az egész cseh nemességet. A kormány — mondja az „Montagsrevue“ — nem fog reactionarius politikát üzni s a csehek és feudálisok beépítésével vagy belépése nélkül sem fogja megengedni, hogy bárki is bolygassa az alkotmány alapját, akár az államjogi akár pedig a szabadelvű párthoz tartozzék is az.

Teendők a székelyföldön *)

Az ismertett állapotok, előadott tények feleslegessé teszik az újabb indoklást vagy a már kifejtett indokok ismétlését. Így tehát egyszerűen felsorolom azon teendőket, melyek által e mű első szakaszában tárgyalt viszonyok lehető javítását elérhetünk remélem. Anyit tájékozásul kijelentek hogy ábrándképek után nem kapkodom, utópákat betölthetetlen vágyakat, teljesíthetlen reményeket nem táplálok, nem terjesztek. Tehát csak azon teendőket jelölöm ki nehány pontban, melyek megvalósítását törvényhozási, egyházi törvényhatósági vagy társadalmi uton nagyobb nehézségek nélkül eszközölni lehessen. Indítványaimban azon sorrendet követtem, a mint művemben a tárgyak egymás után következnek.

1. Egáljki viszonyaink pontosabb meghatározására végezt a népiskolát meghaladó minden tanintézet folytatson észleléseket az országos földlejárás és meteorológiai központi intézet vezetése alatt annak eszközeivel. Minthogy pedig önkéntes munkára kényszeríteni nem lehet, vagy ha hozzá kezdett is valaki, könnyen belefárad, — s különben is méltányos lévén, hogy fáradságának jutalmát vegye az ember: 100—100 forintnyi tisztelt lennie kieszközlendő minden intézethez az észlelő számára.

2. Óhajadtó (mint a magyar orvosok és természetvizsgálók XVIII. nagygyűlése, Előpatakon kimondotta), hogy a fürdők geológiai és balneológiai viszonyainak megismerése céljából fürdői muzeumok állítsanak.

Ezt Borszék meg is kezdette. Kövessék a többiek is!

3. Nemzetiségi érdekekből óhajadtó, hogy a hazai csángók anyagi és szellemi érkei erélyesen megóvassanak. A külföldi csángók nemzetiségét, mivelődési érkeiket, vagy diplomatiai uton kell megvédeni és fenntartani, vagy ha erre kilitás nincs, őket hazatelepítés által nemzetünk erősítésére felhasználni. Ez magyar nemzeti kérdés, államkormányunknak tehát méltán képezhetné gondoskodási tárgyat.

A Moldva-Olahországra kitelepülőkre vonatkozólag a megelőző fejezetben mondtam el nézeteimet.

4. Ép oly állami ügy a székelyföldön — s talán egész Erdélyre is kiterjeszhető lenne, — egy magyar lutheránus s egy magyar görög-keleti püspökség szervezése s a magyar görög-katolikusoknak a római katolikus egyházzal való csatlósása. „Felekezeti“ cím alatt az indokokat előadtam.

5. Egyházi általános közérkölségi és közmívelődési érkeik parancsolják, hogy a belső-emberek fizetésének javítása rendezése munkába vétessék csoportosítás, eklésiák tömörítése, magtárak, gyümintézetek nyugdíjalapok szervezése által. Ez az egyházak ügye, de nemzetiségi tekintetben, is nálunk nagy fontossággal bírva kimondhatná a törvényhozás, hogy a felekezeteknek évenként nyújtani szokott segély kizárólag e célra fordíttassék. A mit most azzal a pénzzel toldoznak földöznek annak nemzeti közmívelődésünk terén nyomai nem maradnak.

6. Közérkölségi érdekekből alapítson a társadalom a szolgáltatban levő és az érkölsiségben tántoríthatatlanságot tanusított ifjuság számára kihazasítási jutalmakat.

7. A lakás viszonyokat illetően törvényhozási vagy törvényhatósági uton bitlandó lenne a szalma és nádódósi s a lakházaknál kéményépítésre kényszerítésnek az emberek.

8. A fényezésnek érkölséileg és vagyoniilag romboló hatása ellen községenként védegyletek kell szervezni. Ezekben télfelolvasásokat rendezni s a házi ruházati ipart megvédeni és fenntartani. A kórházak számát szaporítani kell. Ezt a statisztikai adatokból kiderült éretentő tények is eléggé követelik. Különbözik is absurdum az, hogy egész Gyergyónak Kézdi-Vásárhely vidékének a volt kézdi és orbai székkel, Homorod- és Erdővidékének, Udvarhelymegye nyugati s Maros (Torda) megye délkeleti részének külön külön 45—50 ezer lélekkel elszigetelt földrajzi fekvéssel, ne legyen egyetlen kórházuk. E végett;

a) az állam állíthatna egy kórházat a parajdi sóbánya mellett, mely egyszersmind Udvarhely és Maros (Torda) megye nevezett vidékeinek nyújtana segélyt.

b) Kényszeríteni kellene törvényhozási uton a városokat, hogy kebelökben kórházalapot állítsanak s azt évről évre növeljék. Addig pedig, míg kórházuk, a megye hozzájárulásával is, felállhatna rendszeresítsenek egy díjazott orvosi állomást. a

*) Mutatvány Kozma Ferenc „A székelyföldi közigazgatási és közmívelődési állapot“ című, ezer forint pályadíjjal jutalmazott munkájából.

hol ez még hiányzik. Ez által az orvosok száma is idővel szaporodnék.

c) Uj kórházak alapítása mellett első sorban a már meglévőket kell jó karba helyezni, azokat a kor kívánalmai szerint fejleszteni. Azzal nem szabad megelégedni, hogy őseink hagytak ránk valamit; mert ha mi azt tovább nem gyarapítjuk, vagy megsemmisül, vagy nem fog megfelelni a fokozódó igényeknek.

E végre célszerűnek látnám, ha a székely törvényhatóságok egy közös sorsjátékot rendeznének, melyre a kormánytól nem csak engedélyt, de támogatást is remélhetünk.

Ez ügyben a kezdeményezést vegye kezébe a „Közmívelődési és közigazgatási székely egyesület“ s örök emléket fog emelni nevének a székelység történetében.

Ha a mit méltán remélhetünk, a sorsjáték jól sikerülne, a kórházak jó karba hozására kívül, ki tudja: egy székely lelencház alapítására is nem jutna-e valami?

E kérdés nem kis jelentőségű. Közegészségügyi állapotunk az a roppant mérvű halandóság komoly aggodalommal töltheti el minden hazafi lelkét. S én a művem első szakaszában tárgyalt dolgok között sürgősebben egyre sem hivatnom fel a közügyemet, mint éppen erre.

A kórházak szaporodása és megerősödése azon eredménnyel is járna, hogy újabb orvosi állomások szervezésével növekednék orvosaink csékely száma.

d) Kórházaink megerősödése után természetesen, de multhatatlanul szükségesnek is látom hogy közegészségügyi törvényünk megszorítása a betegek felvételében, mi eredményében amugy is csak káros hatása módosítás alá jöjjön.

e) A székelykórház és lelencház alapítóke növelésének könnyen kivihető módja lenne a fennbábek mellett az is, hogy területük minden nyilvános multság (bál, hangverseny, szini előadás tiszta jövedelmének 10/1-a e célra fordíttának legalább 10 éven át vagy tovább is.

f) Társlati vagy magán vállalkozás utján téli fürdőket kell állítani mentől több helyen.

10. A kivándorlás és kitelepítés kérdésével szemben már fennbáb összes közigazgatási és közmívelődési ügyeink derekas fejlesztését mondván leghatóság szer nek; e munkában felmerülő összes javaslataim ama kérdésre is szolgáljanak feleletül.

A berecki rom. kath. népiskola.

Bereck, 1879. június 26-én.

Tekintetes szerkesztő ur!

Szives engedelmével a berecki rom. kath. népiskolában folyó hó 16-án megtartott évi közvizsgák alkalmából óhajtanék egy szerény közleményt a tanügynek is szentelt becses lapja hasábjain az alábbiakban közzé tenni:

Azt mondják: a jó sohases késő. Szenteljünk tehát egy kis tért azon örvendetes mozzanatnak és egyszerű nézeteknek, melyek fennirt és rákövet napok eseményeiből önkénytelen folytak.

Ha a hadakozáshoz három nélkülözhetlen kellék, t. i. pénz, pénz és ismét pénz kívántatik: akkor az érkölségi és anyagi jólétnek ugyancsak három, u. m. nevelés, nevelés és ismét nevelés az alapköve, mely kezdetét veszi a családi tüzhelynél, erőt és irányt nyer a népiskolák szük falai közepe, fejlődik, virágzik és gyümölcsökre jogosít a magasabb tan- és nevelő intézetek csarnokaiban, hol már a tudományos szakképzettség a családi és társadalmi élet s közmívelődésnek mutatott és adott irányt az érkölségi és anyagi jólét megteremtésére a gyakorlati életben felhasználni és valóstani törekszik. Igen sok — hogy ne mondjam: minden — függ attól tehát, hogy mily érzelmeket csepegtet az apa és anya, mint első oktató, gyermeke szívébe és lelkébe s még fontosabb, hogy a néptanító emez érzelmeiket mily irányban igyekszik fejleszteni a már öntudatra ébredő gyermek-sereg szellemvilágában.

Ha az alap jó, akkor az épület is szilárd és tartós. Ugy van ez főleg a népoktatás szempontjából. Ha ugyanis a néptanító át van hatva terhes udyan, — mert oly sokszor hálátlan és tövises — de nemes elhivatottsának legszentebb érzetétől; ki nem annyira száraz kötelezettségből és méltóan soha ki nem fizethető bérért, mint az ügy s célnak szentsége és magasztosságaért fáradozik s nyeli az iskola kellemetlen porát s mint ilyen, törekszik egészsége és élete feláldozásával is megvetni az alapot „mindenre hajlékony, de még romlatlan gyermek“ szívében: akkor az épület, melyet a magas nevelés ez alapra fektetend, bizonyára a családi és társadalmi élet s nemzeti közmívelődésnek, más szóval: az érkölségi és anyagi jólétnek és boldogságnak biztos és tartós hajtéka leend, állván az irás szavai, hogy „az ifju ifjuságában megszkott utjától öregségében se távozik el“. Ime ez, miért örvendetes mozzanatnak nevezém én a berecki rom. kath. népiskolában jelen hó 16-án reggeli 8 óratól délután 2 óráig az iskolalátogató városi tanács, iskolaszék és érdekelt szülők jelenlétében megtartott évi közvizsgákat.

Amatapasztalat, melyet jelenvolt 57 iskolaköteles gyermeknek minden egyes előirt tantárgyból adott értelem feleletét után szereztem magamnak, eléggé meggyőzött arról, hogy különösen K.